

Valerie Dewaelheyns aan het woord

“Ik ben Valerie Dewaelheyns, onderzoekster naar tuinen in Vlaanderen. Met mijn onderzoek ging ik op zoek naar de gemeenschappelijke meerwaarde die tuiniers kunnen creëren.”

“De grote sterkte van het Vlaams tuinencomplex is misschien net dat er zo ’n grote diversiteit is aan tuinrichtingen en tuiniers.”

Hoe ben je in het tuinenonderzoek terecht gekomen?

Tijdens mijn thesisonderzoek naar landgebruik in gebieden rondom steden stelde ik vast dat het merendeel van wat ik optekende bestond uit tuin. Toen ik hier verder op doorzocht, bleek dat we bijna niets weten over tuinen in Vlaanderen. Toch is een tuin heel belangrijk in het dagdagelijkse leven van mensen. Dat intrigeerde mij en de zin om meer te doen rond tuinen was aangewakkerd. Zo heb ik de voorbije jaren samen met verschillende collega’s onderzoek gedaan rond verscheidene aspecten van de Vlaamse tuin, zoals de oppervlakte tuin in Vlaanderen, het gebruik van meststoffen en de toestand van onze bodem in tuinen, mogelijkheden voor voedselproductie en het creëren van maatschappelijke meerwaarde in onze private tuinen. Eind 2014 rondde ik mijn doctoraatsonderzoek af over het strategisch potentieel van het Vlaamse tuinencomplex.

Wat is een tuinencomplex?

Met het woord ‘tuinencomplex’ wil ik aantonen dat we de tuinen in Vlaanderen kunnen bekijken als een geheel. ‘Tuinencomplex’ slaat op het geheel van individuele tuinen en de samenhang daarbinnen, maar ook op het geheel aan tuiniers. Het is iets fysiek en tastbaar, maar tegelijkertijd ook een concept waarover je abstracter kan nadenken. Als je op landschapsschaal naar tuinen begint te kijken, kan je ook beter nadenken over de ecosysteemdiensten die tuinen kunnen leveren.

Wat is volgens jou het ‘strategisch potentieel’ van de Vlaamse tuinen?

Vlaanderen bestaat voor een groot deel uit tuinen. Zo bleek uit mijn onderzoek in 2008 dat toen maar liefst 8% van Vlaanderen bestaat uit tuin. Ondertussen heeft INBO met een vernieuwde werkwijze een recent oppervlaktecijfer van 9% berekend, waarvan ongeveer één derde momenteel verhard is. Het blijft een sprekend cijfer.

In al deze tuinen liggen veel kansen om meerwaarde te creëren, niet enkel op ecologisch vlak, maar ook sociaal-maatschappelijk. De grote sterkte van het Vlaams tuinencomplex is misschien net dat er zo ’n grote diversiteit is aan tuinrichtingen en tuiniers. Het droombeeld van een tuin is voor iedereen anders. Ik denk dat je die diversiteit nodig hebt om bij te dragen aan de levering van verschillende ecosysteemdiensten. Niet elke wijk zal dezelfde nood hebben aan bepaalde ecosysteemdiensten, of combinaties hiervan.

Daarnaast kunnen tuinen een heel belangrijke rol spelen in de mentaliteitsverandering van mensen. In een tuin kan het controleren van de natuur overgaan in het observeren van de natuur. Problemen zoals het verlies van biodiversiteit of klimaatverandering kunnen zo plots heel dichtbij komen. Je kan opmerken dat er minder bijen zijn dan vorig jaar en dat die boom in je achtertuin echt wel zorgt voor koelte op warme zomerdagen. Ook kan je zelf een steentje bijdragen, door kleine

veranderingen aan de inrichting of het beheer van je tuin. Door te tuinieren kunnen mensen de klik maken dat een mooie tuin ook strak en 'dienstbaar' kan zijn.

Wat zijn de belangrijkste uitdagingen voor de toekomst wat betreft de tuinen?

We weten nog altijd onvoldoende hoe het gesteld is met onze tuinen. Dit komt onder andere door een gebrek aan gegevens. Onderzoek kan wijzen op de rol van tuinen voor de levering van ecosysteemdiensten, het biodiversiteitsbehoud, en de creatie van sociale en maatschappelijke meerwaarde.

Zo blijkt uit bodemonderzoek dat er teveel meststoffen gebruikt worden, wat bijvoorbeeld gevolgen heeft voor de waterkwaliteit. Maar wat is het verschil in verantwoordelijkheid tussen een tuinier en een landbouwer? De kwaliteit en dienstbaarheid van onze tuinen staat dus niet los van hun beheer, en het beheer staat niet los van de individuele ideaalbeelden van een tuin. Maar het is niet de bedoeling om van iedereen een tuinier met donkergroene vingers te maken. Als iedereen al net een trapje hoger zou geraken op de ladder van duurzaam tuinieren, dan kunnen we al een heel grote meerwaarde creëren. Vele kleintjes maken ten slotte een groot!

Bij het nemen van beleidsbeslissingen houden we nog niet voldoende rekening met de ecosysteemdiensten die de open ruimte in bebouwd gebied levert. Welke ecosysteemdiensten zoals zuivering van lucht, verkoeling, belevingswaarde, infiltratie... worden er momenteel geleverd, en kunnen er potentieel geleverd worden? Dergelijke inzichten worden momenteel niet meegenomen in de afweging wanneer het bijvoorbeeld gaat over verdichting van het stedelijk weefsel.

Mijn persoonlijke ambitie is niet alleen het op de agenda zetten van de strategische rol die tuinen zouden kunnen spelen, maar ook samen met anderen verder onderzoek doen en debat aangaan rond de strategische rol van privétuinen, zodat we op een onderbouwde manier aan de slag kunnen.

Wat zou een strategie voor een duurzaam tuinencomplex kunnen zijn?

In Vlaanderen denken we nog heel sterk in termen van strikt private en publieke eigendom. De hele gradiënt die zich daartussen bevindt, komt maar zelden in beeld. Collectieve maatschappelijke doelen kunnen ook gerealiseerd worden op private grond, zonder dat daarvoor de strikt private of persoonlijke doelen moeten wijken. Maak van die kleine, individuele acties 'een hulpbron'!

Ik heb aan aantal hefbomen in kaart gebracht die daarbij kunnen helpen. Verordeningen en regelgeving zijn nodig voor dringende milieuproblemen zoals het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, de toename van verhardingen en overbemesting in tuinen. De absolute basis blijft echter het vrijwillige karakter, en dus het inzetten op sensibiliseren. Ik denk hierbij aan tuinadvies op maat, wijkcharters... We hebben nog heel veel experimenteerwerk en creatief denkwerk voor de boeg. Ook is er nood aan goede voorbeeldprojecten die laten zien wat een tuin kan betekenen voor mens en maatschappij. Van dit soort projecten kunnen we leren. Wat werkt wel en wat niet? Wat voor mijn nu al duidelijk is, is dat het buurtniveau een goed schaalniveau is om echt aan een duurzaam tuinencomplex te werken.

Meer info:

<https://lirias.kuleuven.be/handle/123456789/465722>

<http://nieuws.kuleuven.be/node/14640>